"Din is-sistema moqżieża." L-Ethos f'Diskors ta' Andrea Dibben

Adrian Grima

Waqt li d-diskors akkademiku fuq ir-retorika f'Malta ssaħħaħ f'dawn l-aħħar snin b'għadd ta' studji fuq l-oratorja ta' figuri ewlenin tal-politika Maltija, ftit li xejn saru studji fuq ir-retorika politika ta' attivisti tal-għaqdiet indipendenti mill-partiti u l-istituzzjonijiet il-kbar li jaħdmu favur il-ġid komuni. Il-leħen u l-kredibilità tas-soċjetà ċivili kibru. Aktarx dan seħħ għax f'Malta u barra minn Malta jidher li naqset il-fiduċja tan-nies komuni fil-ħila u r-rieda tal-politiċi marbutin mal-partiti l-kbar li jħarsu d-drittijiet u l-kwalità tal-ħajja taċ-ċittadini kollha tal-pajjiż (Ehrenberg 9; Boissevain u Gatt 112–14).

L-analiżi tad-diskors politiku ta' ilħna li mhumiex parti mis-sistemi stabbiliti ta' poter kapaċi tixħet l-attenzjoni fuq l-immaġinarju alternattiv li joffru dawn iċ-ċittadini impenjati favur il-ġustizzja soċjali, fuq il-perspettivi u l-lingwaġġi differenti tagħhom. Tixħet l-attenzjoni wkoll fuq il-ħila tagħhom li jitkellmu mill-moħħ u mill-qalb mingħajr ma jixxekklu mill-interessi l-kbar li għandhom ħakma fuq il-partiti ewlenin li ddominaw ix-xena politika Maltija minn wara l-Indipendenza u fuq l-istituzzjonijiet li suppost flimkien jiggarantixxu l-ħarsien tal-ġid komuni.

L-attivisti tas-soċjetà ċivili mhumiex għalkollox ħielsa minn rabtiet ma' interessi politiċi, soċjali u forsi anki kummerċjali. Ħadd mhu ħieles għalkollox minn dan it-tip ta' rabtiet. Ilkoll kemm aħna għandna relazzjonijiet ta' kull xorta ma' membri tal-familja, mal-ħbieb, ma' ħbieb tal-ħbieb, max-xogħol u man-nies ta' fuq ix-xogħol, u mal-komunitajiet li nidentifikaw ruħna magħhom. Boissevain jikteb dwar ix-xibka kumplessa ta' konnessjonijiet u kuntatti li persuna ssib ruħha parti minnha u li fl-istess ħin tieħu sehem fil-binja tagħhom; jikteb ukoll dwar ir-rabtiet li din ix-xibka timponi fuq kull persuna u l-opportunitajiet li toffri f'soċjetà żgħira bħal dik ta' Malta (120–123). Iżda l-attivisti għandhom il-vantaġġ li mhumiex ikkundizzjonati mill-fatt li jridu jingħoġbu biex jirbħu elezzjoni jew biex iħarsu r-rabtiet ta' dipendenza li għandhom ma' setturi tas-soċjetà li għandhom interessi partikolari li sikwit ma jirriflettux il-ġid komuni jew saħansitra jmorru kontrih.

Att ta' fidi, att t'akkuża

Hawnhekk se nanalizza diskors li għamlet Andrea Dibben waqt manifestazzjoni organizzata mill-Moviment Graffitti għal ġemgħa ta' "Soċjalisti, xellugin u progressivi" li saret nhar is-Sibt, 30 ta' Novembru 2019 biswit il-monument ta' Manwel Dimech fil-pjazza ta' Kastilja, faċċata tal-uffiċċju tal-Prim Ministru Joseph Muscat. Il-miġemgħa pprotestat kontra s-sitwazzjoni politika f'Malta "ostaġġ tal-klassi tan-negozjanti," u talbet għal bidla radikali fil-mod kif jitmexxa l-pajjiż (Moviment Graffitti, "Politika Nadifa").

Is-sejħa li saret mill-Moviment Graffitti

Il-punt ewlieni tiegħi huwa li f'kull stadju tad-diskors, Andrea Dibben tibni argument politiku fuq il-kredibilità tal-karattru tagħha bħala persuna li trabbiet, trawmet u timpenja ruħha bis-sħiħ fl-attiviżmu politiku xellugi. Dibben tagħmel appell imqanqal biex il-poplu jemmen fil-poter li għandu li "jbiddel din is-sistema moqżieża," u biex dan il-poter jużah biex iwarrab mhux lill-politikanti korrotti tal-lum, għax warajhom jiġu oħrajn bħalhom, imma s-sistema maħmuġa tal-finanzjament tal-partiti ewlenin min-negozjanti l-kbar li ħakmet lit-tmexxija tal-pajjiż u ħammġet il-kultura politika kollha kemm hi.

Biex tagħmel dan l-appell, Andrea Dibben tinqeda bl-istorja personali tagħha bħala bniedma komuni li trabbiet f'housing estate f'Bormla. Hija l-istorja ta' Laburista rrabjata, "bħal ħafna oħrajn," b'dak li qed jiġri fil-pajjiż, xellugija li tħoss li t-tmexxija tal-Partit Laburista ttradietha. L-istorja tagħha tirrakkontaha biċċa biċċa matul id-diskors, strateġija mhux iddikjarata li biha tqanqal lil "ħutha" miġburin bħalha ħdejn il-monument ta' Dimech, biex jidentifikaw ruħhom mar-rabja kbira tagħha u mas-sejħa biex bħalha ma jibżgħux jitkellmu fuq dak li qed jiġri. Bil-lingwaġġ ta' Aristotli fil-ktieb tiegħu fuq Ir-Retorika, nistgħu ngħidu li Dibben tinqeda bl-ethos biex twassal il-logos lill-miġemgħa u tqanqal fihom il-pathos favur il-pożizzjoni politika tagħha.

Id-diskors ta' Dibben sar f'kuntest storiku partikolari ħafna. Il-Moviment Graffitti fassal ittra pubblika lill-Kabinett li fiha stieden lis-Soċjalisti, xellugin u progressivi biex jieħdu pożizzjoni fuq il-kriżi politika li ħasdet lill-pajjiż ("Open Letter"). "Huwa essenzjali għal pajjiżna," tgħid l-ittra, "li l-Partit Laburista jnaddaf il-ħmieġ li ħallew membri tal-klassi tan-negozjanti bir-relazzjoni indiċenti tagħhom ma' membri ta' dan il-Gvern." L-ittra tgħid li "Filwaqt li nitolbu anki aħna l-ġustizzja" fil-każ tal-assassinju ta' Daphne Caruana Galizia u l-istejjer ta' korruzzjoni, "nitolbu wkoll li, bis-sobrjetà li jitlob il-każ, il-Gvern jikkunsidra l-għeruq xellugin tiegħu, u jwaqqaf il-liġi tal-ġungla fejn min għandu l-flus iħoss li huwa ogħla mil-liġi." Il-kriżi laħqet il-quċċata tagħha fl-20 ta' Novembru 2019, għaxart ijiem qabel, meta l-pulizija arrestat lil Yorgen Fenech bħala s-sid tal-kumpanija sigrieta 17 Black, b'rabtiet ma' kumpaniji sigrieti

simili ta' membri prominenti tal-Gvern, u bl-akkuża li figuri ewlenin fit-tmexxija tal-istat kienu b'xi mod imdaħħlin ma' Fenech fil-qtil ta' Daphne Caruana Galizia.

Fid-29 ta' Novembru, il-Ġimgħa, lejlet il-protesta, il-Prim Ministru laqqa' l-Kabinett biex jiddeċiedi fuq it-talba ta' Yorgen Fenech biex jingħata maħfra presidenzjali bil-għan li jikxef informazzjoni importanti fuq il-qtil ta' Caruana Galizia (Schembri Orland). Il-Kabinett ċaħad it-talba. Is-Sibt, fit-tmienja ta' filgħaxija, jiġifieri dakinhar tal-protesta, il-pulizija xliet lil Yorgen Fenech b'kompliċità fil-qtil ta' Daphne Caruana Galizia. L-għada l-Ħadd, l-1 ta' Diċembru, f'xandira televiżiva lin-nazzjon, Joseph Muscat ħabbar li fi żmien xahar kien se jirriżenja minn Prim Ministru u minn Kap tal-Partit Laburista (Sansone). Dawn l-aħħar żewġ żviluppi seħħu wara l-protesta tas-Sibt filgħodu li fiha tkellem Andrea Dibben u jagħtu ħjiel tal-atmosfera li kien hawn fil-pajjiż u l-pożizzjoni politika tal-Prim Ministru.

In-nies li nġabru għall-protesta, l-istorja ta' dak li kien qed jiġri kienu jafuha. L-iskop, għalhekk, ma kienx li l-kelliema jikxfu l-borom, għax il-borom, ftit jew wisq, kienu diġà nkixfu. L-iskop kien li jagħtu xhieda tat-twemmin tagħhom u jiddiżassoċjaw ruħhom minn dak li kien qed jagħmel gvern immexxi minn partit li jsejjaħ lilu nnifsu Laburista. Il-protesta kienet att politiku. Kienet att ta' fidi f'ideoloġija u prinċipji politiċi xellugin u att ta' akkuża lil dawk li telgħu bil-għajta li se jmexxu fuq dawn il-prinċipji ta' ġustizzja soċjali u ambjentali imma ttradewhom.

L-għażla tal-post li fih saret il-protesta biswit il-figura ta' Manwel Dimech kienet sinifikattiva. Il-bini ta' dan il-monument li jfakkarna f'simbolu ewlieni tax-xellug Malti, xogħol l-iskultur Anton Agius, kien approvah il-Prim Ministru Dom Mintoff fl-1972, fi żmien gvern Laburista differenti, u nkixef fl-1976 (Montebello 397–98). Meta l-pjazza ta' quddiem Kastilja ġiet iddisinjata mill-ġdid fl-2015, il-monument ta' Dimech ġie jħares lejn il-faċċata tal-Berġa. Dakinhar tal-protesta, l-attivisti skjeraw ruħhom ma' Dimech u kontra gvern Laburista "pro-business" (ara, ngħidu aħna, Galea), li qisuh bħala avversarju tal-prinċipji ta' ġustizzja soċjali li fuqhom kien twaqqaf u li rabat ruħu magħhom matul l-istorja tiegħu.

L-intervent ta' ftit aktar minn għaxar minuti ta' Andrea Dibben sar eżatt wara l-interventi ta' André Callus, Immanuel Mifsud u Matthew Borg, li ebda wieħed minnhom ma nbena b'mod daqshekk espliċitu fuq il-karattru tal-kelliema. Fil-kelmtejn tal-ftuħ, Callus, mill-Moviment Graffitti, qal li f'dak li kien qed jagħmel il-Gvern immexxi mill-Partit Laburista ma kien hemm xejn "Soċjalista, xellugi, u progressiv," u li s-sitwazzjoni kienet xhieda tal-ħakma tal-big business u ta' politikanti korrotti fuq il-pajjiż (Moviment Graffitti, "Happening now"). Din il-ħakma wasslet għal assassinju u għall-ħtif tar-riżorsi tal-pajjiż. L-awtur u intellettwali Immanuel Mifsud qara intervent fuq il-bżonn ta' "bidliet kbar," fuq kemm jeħtieġ "innaddfu l-makkinarju tal-poter, innaddfu l-palazz ta' warajna," jiġifieri l-uffiċċju tal-Prim Ministru, u nsawru "Repubblika ġdida" (Mifsud). Matthew Borg mill-Alleanza Kontra l-Faqar identifika dawk li għalih huma l-valuri ewlenin tal-Partit Laburista, l-ugwaljanza, l-għaqda, it-tqassim ġust tal-ġid, l-internazzjonaliżmu, u d-dinjità tal-ħaddiema u ta' kull min jgħix f'Malta, "valuri li wħud minnhom rajniehom jitnaqqru ftit ftit" (Moviment Graffitti, "Happening now"). Fil-qofol tal-kriżi politika fil-pajjiż kien hemm "l-inugwaljanza fil-pagi" minħabba "t-tħabbib esaġerat

bejn il-klassi politika u n-negozjanti l-kbar tal-pajjiż," dawk li sejħilhom "il-barunijiet tal-profitt." Dan ifisser li sakemm bdiet id-diskors tagħha Dibben, kienet diġà nstemgħet sew il-kundanna tar-relazzjoni mhux xierqa bejn il-politiċi u n-negozjanti l-kbar.

Nistgħu naqsmu d-diskors ta' Andrea Dibben fi tliet stadji pjuttost identifikabbli. Fl-introduzzjoni tgħid li ħdejn iż-żewġ kelliema ta' qabilha, li qraw diskorsi miktuba, ma tħosshiex ippreparata. Għax sa lejliet, ommha kienet qed titlobha biex ma titkellimx f'din il-protesta. Minn mindu kienet tifla, ommha dejjem wissietha li l-politika m'għandhiex tmiss magħha. Dibben tispjega li kien proprju biex ma tħallix il-biża' joħnoq il-politika u jippermetti li n-nies jinqatlu li ddeċidiet, kontra l-parir ta' ommha, li titkellem f'dan il-mument ta' kriżi f'attività tax-xellugin. Għax bħala bint familja Laburista komuni li kienet tqim lill-Perit Mintoff u l-valuri li għaliha kien jirrappreżenta, qabelxejn dawk tal-ħaddiema ż-żgħar, ħasset li ma tistax tibqa' siekta meta hemm min irid isikket lil dawk li jikxfu l-ħmieġ.

Imbagħad tippreżenta l-qofol tal-argument: L-ikbar problema hi li minħabba l-mod kif jiffinanzjaw ruħhom, il-partiti politiċi ewlenin jiddependu mir-rabta tagħhom ma' negozjanti kbar bħal Yorgen Fenech. Waqt li tistqarr li ma tridx tidħol fil-politika, u għalhekk turina li m'għandha ebda ħsieb tieħu vantaġġ mill-konnessjonijiet personali u soċjali li għandha biex twettaq xi ambizzjoni politika, il-kelliema tinsisti li hemm bżonn ta' nies tajbin fil-politika li jkunu mħallsin sew ta' xogħolhom biex ma jispiċċawx ibigħu ruħhom lin-nies tal-flus. Minħabba l-ħakma tan-negozju fuq il-politika li suppost tirregolah, il-mudell ekonomiku li qed timxi fuqu Malta huwa falz, għax qed jiġġenera l-ġid mill-bejgħ tal-assi soċjali u naturali tal-pajjiż. Qed jiftaqar biex mingħalih isir sinjur.

Fil-konklużjoni Dibben tmur lura għall-esperjenzi personali u politiċi tagħha meta tirreferi għall-ġlieda tagħha kontra l-bini tal-Università Amerikana ta' Malta flimkien mal-komunità tal-Kottonera, fortizza Laburista li ħassitha li l-partit tagħha stess ittradieha. F'din il-ġlieda rrealizzat li meta l-poplu jqum u jiġġieled, għad għandu l-poter li jbiddel "din is-sistema moqżieża."

Karattru, kredibilità

Bl-ewwel kumment dwar kemm mhix ippreparata ħdejn dawk li tkellmu qabilha, Dibben mhux biss qiegħda tirringrazzjahom u tfaħħarhom, imma qiegħda wkoll tidentifika ruħha ma' dak li qalu. B'dan is-sentiment tittrażmetti sens ta' komunità bi prinċipji komuni bejn il-kelliema u bejn il-ġemgħa kollha preżenti. Fi kriżi politika li kixfet l-egoiżmu ta' klikka ta' persuni li raw biss l-interessi individwali tagħhom, Dibben tibda bi stqarrija ta' apprezzament tal-kontribut tal-kelliema ta' qabilha. Din ukoll hija stqarrija dwarha nnifisha, dwar il-karattru tagħha u l-komunità li temmen fiha.

L-istqarrija donnha spontanja dwar in-nuqqas ta' tħejjija fil-fatt hija parti importanti mill-argument dwar il-kredibilità tagħha bħala attivista xellugija. Għandha l-effett ta' mossa retorika liebsa mod ieħor, strateġija li kieku xi ħadd bħal Sam Leith aktarx isejħilha "play[ing] the anti-rhetoric rhetoric card" (50). Ladarba mhix ippreparata biex tagħmel diskors, l-intervent tagħha mhux se jkun eżerċizzju retoriku; mhux se jkun imfassal bil-ħsieb u bir-

reqqa biex isaħħar jew idawwar lill-udjenza. Minflok se jkun spontanju, ħiereġ direttament mill-esperjenza tagħha u tal-familja tagħha. Għalhekk se jkun ġenwin.

Konsegwenza oħra tad-dikjarazzjoni tal-ispontanjetà u l-kważi antiretorika tagħha hija t-tlissin ta' kliem u espressjonijiet li jfakkruna fil-mod kif nitkellmu fil-ħajja ta' kuljum. Dan ma jfissirx li l-kelliema ma tużax tekniki u strateġiji tipiċi tar-retorika klassika, għax it-tqassim tad-diskors huwa maħsub u effettiv, u tinqeda b'elementi bħal-lingwaġġ figurattiv, l-anafora u t-tripletti. Dawn huma "l-armi" tagħha (Toye 45). Imma ma tużax lilhom biss. Nindunaw minnufih li taf titkellem, li għandha argument b'saħħtu, imma nħossu wkoll, minħabba l-karattru li qed tippreżentalna, li hija waħda minna. Ftit qabel ma nisimgħu l-vuċi ta' ommha twissiha biex ma tidħolx fi kwistjonijiet ta' politika, Dibben tgħid li mhux l-ewwel darba "ttretinjawni, eċċ.": f'diskors iktar maħdum ma kinitx se tinqeda b'verb Ingliż bħal dak. Tuża wkoll kelmiet u espressjonijiet oħrajn mill-Ingliż, u espressjonijiet li iktar nassoċjawhom mad-diskors li nużaw bejnietna fil-ħajja ta' kuljum milli ma' diskors pubbliku: "din l-ispeech," "magħkom, ix-xellugin, inħossni home;" "trabbejt ġo housing estate;" "il-big business;" "il-businessman;" "Xbajna proprju nisimgħu fuqha di';" "bis-suit;" "miexi, frisk bħal ħassa, b'dik l-arja u l-arroganza;" "dik is-single mother;" "U ngħidilhom laqqas jekk ittuni miljun elf ewro. Żgur, żgur, żgur;" "ekonomija fuq l-isteroids;" "trickle-down effect;" u "konna l-Planning Authority." Espressjonijiet bħal dawn jgħinuna nibnu profil tal-persuna li qed tkellimna, ta' kif inhi magħmula, kif taħsibha, kif iġġib ruħha, kemm temmen f'dak li qed tgħid, kemm hi qrib ta' kif jaħsbuha u ta' kif jitħaddtu n-nies komuni. Kif jissuġġerixxi Toye meta jitkellem fuq stil "sempliċi" u "dirett" (45), minn dan il-lessiku li tuża Dibben aktarx nieħdu l-impressjoni ta' persuna li tgħidha kif tħossha, mingħajr ma tomgħodha, mingħajr ma toqgħod tagħżel il-kelma mid-dizzjunarju, għax hija spontanja, diretta, naturali.

Il-karattru żbukkat u trasparenti tal-kelliema joħroġ sew fil-karikatura bla ħniena ta' Yorgen Fenech li minflok jistħi jidher quddiem in-nies minħabba dak li hu mixli li għamel, jippreżenta ruħu fil-pubbliku bħallikieku huwa xi artist tal-films. Id-disprezz tagħha lejn l-attitudni tiegħu ma tippreżentahx bħala sentiment tagħha imma tinsisti li jirrifletti r-reazzjoni tan-nies komuni: "jiena lbieraħ, bħalkom, rajt il-filmati ta' Yorgen Fenech għaddej minn Strada Rjali, bis-suit li probabbli tiswa aktar minn paga ta' xahrejn ta' ħaddiem medju, u bħal ħafna nies għedt: 'Da' bniedem li qed jiġi investigat għal wieħed mill-akbar assassinji li rat Malta?'" L-identifikazzjoni tagħha, darbtejn fl-istess sentenza, man-nies komuni tinħass ukoll fit-ton informali li tinqeda bih, bħallikieku dak li qed tgħid hi huwa dak li qed jgħidu ħafna nies. Huwa rifless ukoll fil-mistoqsija retorika kollha disprezz, u fir-riferiment għal "Strada Rjali," kif isejħulha ħafna nies fit-taħdit komuni. Imma l-analiżi li toffri hija dik ta' osservatriċi passjonali u taqta' fil-laħam il-ħaj. Għax minflok tikkuntenta ruħha bil-karikatura ta' negozjant kbir "li nafu li huwa korrott u ħalliel," tagħmel l-argument iktar serju li din l-arroganza hija xhieda ta' kultura politika mnawra mibnija fuq "il-problema fundamentali" taż-"żwieġ bejn il-businessman u l-politikant." Għalhekk mhux biss in-nies iridu jinbidlu, imma s-sistema ta' tmexxija kollha kemm hi.

Il-karikatura ta' Fenech toħloq effett ta' spontanjetà. Waqt li jista' jagħti l-impressjoni li jinħoloq waħdu, jew kumbinazzjoni, dan l-effett trid taħdem għalih. "*Sprezzatura* – that

quality of life and spontaneity in a speech – is the thing to aim for. It is seldom achieved without practice" (Leith 144). Dibben tagħtina l-impressjoni li nqabdet fuq sieq waħda, li kważi kważi ma tafx x'se taqbad tgħid għax dak li ħejjiet ġa qaluh ta' qabilha, imma din hija impressjoni żbaljata: id-diskors tagħha jimxi minn stadju għal ieħor b'ċerta ħeffa. Fl-istess ħin jinħass ħiereġ mill-qalb.

Mill-bidu nett Dibben taffronta l-kwistjoni tal-biża': Fid-dikjarazzjoni b'saħħitha u kburija, "Qatt ma ddejjaqt. Qatt ma bżajt." tinqeda bit-teknika tal-anafora. Iż-żewġ frażijiet qosra tant għandhom struttura simili li anki t-tielet kelma, l-unika waħda differenti, tixxiebah: konjugazzjoni ta' verb fl-ewwel persuna singular b'"t" definittiva fl-aħħar. L-effett huwa dak ta' żewġ versi tronki ddeklamati bis-saħħa wara xulxin. Barra minn hekk, il-mogħdija minn verb b'żewġ sillabi fl-aħħar tal-ewwel vers għal verb b'sillaba waħda fit-tieni tikkonferma n-natura kategorika tal-istqarrija. Minn banda, il-kelliema qed tagħmel stqarrija determinata dwar il-karattru tagħha, u mill-banda l-oħra qed tantiċipa l-appell li se tagħmel lill-udjenza tagħha: Jien ma nibżax. Intom m'għandkomx tibżgħu lanqas.

Jekk ma nagħrfux il-konnotazzjonijiet kolonjali u Ewroċentriċi tad-diskors dwar it-"tribù antropoloġiku, ir-riferiment għat-"tribù" huwa problematiku. Aktarx li fl-immaġinarju pubbliku fil-Punent "tribù" jirrappreżenta komunità jew soċjetà primittiva, jiġifieri mhux ikkultivata u mhux iċċivilizzata, ġemgħa salvaġġa, bla kontroll, mhux Ewropea, nieqsa mill-avvanzi li saru fl-artijiet ipprivileġġjati tad-dinja. Iżda fil-proża u fil-poeżija tiegħu, Oliver Friggieri jinqeda bix-xbieha tat-tribù, kif jispjegaha David Lammy, bħala "metafora tal-polarizzazzjoni" bejn gruppi differenti ("Defining 'Tribes'"). Waqt li ma nistgħux ninjoraw il-wirt "Orjentalista" ta' dan it-terminu, fid-diskors Malti kiseb tifsira partikolari fil-kwadru tal-partiġjaniżmu politiku Malti u hekk qed tużah Dibben. Fis-snin sebgħin u tmenin, Friggieri stess jistqarr li kiteb "sikwit li Malta kienet maqsuma f'żewġ tribujiet" (Fjuri Li Ma Jinxfux 582), il-ħomor u l-blu, il-Laburisti u n-Nazzjonalisti. Ir-riferiment ta' Dibben għat-tribujiet tal-partiġjaniżmu Malti jagħtik l-impressjoni li fil-qofol tagħhom l-affarijiet, fuq medda ta' ħamsin sena, ma nbidlux. Fil-poeżija ikonika tiegħu miktuba fl-1977, "Innu lil Tribù b'Żewġ Bnadar," Friggieri jitkellem fuq belt li "mhix belti," fuq triq li fiha "ssabbtet f'wiċċi kull persjana," fuq "staġun imniġġes," fuq kif il-poplu sar tribù maqsum f'żewġ gruppi mkesksin kontra xulxin. Din il-metafora tal-istaġun jerġa' jaqbadha fil-poeżija tal-1979, "Salm Malti – 15/10/1979," li fiha jindirizza lil Malta bħala "tribù li tqim l-allat skont l-istaġuni," partiġjaniżmu li jitqanqal minħabba ġrajjiet u ċirkostanzi partikolari.

L-allużjoni għall-metafora tat-tribù ta' Friggieri toffri dimensjoni oħra lid-diskors ta' Dibben, saff implikat li fil-kuxjenza ta' udjenza kulturalment u politikament impenjata jwessa' u japprofondixxi d-diskors politiku tagħha permezz tal-kelma awtorevoli ta' awtur u intellettwali pubbliku magħruf bħal Oliver Friggieri. Minn banda din l-interpretazzjoni tal-politika tal-poter fis-soċjetà Maltija maqsuma bejn żewġ tribujiet naħseb li aġevolat lill-partiti ewlenin għax daħħlitha f'ras il-Maltin li l-bipolariżmu kien endemiku u inevitabbli u kellhom jiskjeraw ruħhom favur naħa jew oħra biex itejbu l-pajjiż jew biex jieħdu xi ħaġa; mill-banda l-oħra, tirrifletti sew ix-xenarju li minn dejjem kienet tpinġilha ommha bil-ħsieb li tipproteġiha mill-ħsara għalkollox reali tal-piki partiġjani.

Lammy jgħid li minflok jieħdu d-deċiżjonijiet tagħhom bħala individwi, il-membri tat-tribujiet il-ġodda, bħal dawk li titkellem fuqhom Dibben, jiddeċiedu skont ir-rwol li jkollhom fi gruppi soċjali partikolari ("Defining 'Tribes'"). Fi ħdan il-grupp, aktarx li l-membri jaraw l-identità individwali tagħhom bħala ħaġa waħda ma' dik tal-grupp. Lammy jgħid li din l-identifikazzjoni mal-grupp aktarx tirrifletti l-kriżi ta' identità f'soċjetà li fiha seħħ taqlib kbir fil-pożizzjoni soċjali, tal-klassi u tal-funzjoni tan-nies fejn jidħol ix-xogħol fiss. L-individwi, jgħid Lammy, bdew ifittxu s-sens ta' komunità u r-rabta emozzjonali mal-oħrajn fit-tribujiet il-ġodda, fost l-oħrajn biex jiddefendu ruħhom mis-sensazzjoni li tilfu kull identità. Dan it-tribaliżmu, għalhekk, huwa reazzjoni kontra l-individwaliżmu sfrenat ta' soċjetajiet dejjem aktar frammentati (Lammy, "Defining 'Tribes'"), għax it-tribujiet il-ġodda, fosthom dawk tal-partiti, tal-għaqdiet reliġjużi, u tal-gruppi soċjali, jixxennqu għall-wens tal-komunità.

Lammy iqis "it-tribaliżmu" bħala "naturali," għax hija xi ħaġa minn ewl id-dinja li l-bnedmin jinġabru fi gruppi u jingħażlu, aktarx b'mod arbitrarju, bejn ta' ġewwa u ta' barra, skont affiljazzjonijiet bħal dik tan-nazzjon, tal-kulur tal-ġilda, tar-reliġjon, tal-partit politiku, tat-tim tal-futbol li jżommu miegħu, u l-bqija. "We need to belong to groups, but there is nothing inevitable about the specific groups to which we belong" (Lammy, "In-Groups and Out-Groups"). Il-problema hi li aħna nkunu lesti naċċettaw, niskużaw jew ninsew l-imġiba oġġettivament inġusta ta' membri tal-grupp tagħna sempliċement għax tkun ġejja min-nies "tagħna." Aħna, bħala bnedmin, minna nfusna nfittxu li nissieħbu fi gruppi, u dan it-tisħib kapaċi jikkontrolla l-egoiżmu tagħna billi jnibbet fina sens ta' responsabbiltà lejn xulxin. Kapaċi jħeġġeġ fina s-sentimenti ta' fedeltà u lealtà, u jqiegħed il-kollettiv qabel l-individwali. Ix-xewqa tagħna li nħossuna parti minn grupp issir distruttiva biss meta tintuża biex turi li grupp huwa aħjar minn ieħor, u tqanqal ċerta ħdura meta din l-appartenenza tagħmlilna għamad fuq għajnejna u ġġegħelna nfittxu l-esklużjoni minflok l-inklużjoni. Hawnhekk, jgħid Lammy, il-komunità ssir forma velenuża ta' tribaliżmu; minflok nagħżlu bejn it-tajjeb u l-ħażin, nibdew nagħżlu bejn aħna u huma ("In-Groups and Out-Groups"). Din hija l-akkuża ta' Dibben: li minflok iġibu lin-nies flimkien biex jaħdmu favur ideali komuni, il-partiti l-kbar huma tribujiet amorali li jiddefendu l-interessi tagħhom, u dan jidher fis-siti soċjali virtwali, li narahom implikati fil-kumment ta' Dibben dwar it-theddid li tirċievi, li saru spazji maħkuma mir-rabja u n-nuqqas ta' qbil, u li fihom in-nies jaraw kif jumiljaw lil xulxin (Lammy, "How we got here"). Waħda mill-vittmi l-kbar tat-tribaliżmu l-ġdid hija l-verità (Lammy, "The Death of Truth"). Waqt li tidentifika l-partiti politiċi l-kbar mat-tribujiet, u tiddiżassoċja ruħha għalkollox minnhom minkejja l-istorja ta' familtha, Dibben tippreżenta ruħha bħala membru tal-familja ikbar, senza interessi, tal-aħwa tax-xellug. M'hemmx missirijiet u ommijiet: hemm biss aħwa.

Ftit wara li tiċħad il-kultura ta' biża' bl-anafora "Qatt ma," tikkonferma l-pożizzjoni tagħha b'anafora oħra, imma din id-darba t-tieni vers jiftaħ fuq l-ewwel vers: "ma nistax, ma nistax noqgħod lura." U eżatt wara tagħmel is-sejħa tagħha għall-kuraġġ, il-kontra tal-biża', u taqleb għall-ewwel persuna plural: "Illum għandna bżonn il-kuraġġ li nkunu hawn u nitkellmu." L-alliterazzjoni tal-"u" u l-"enne" tgħin biex l-appell jikseb ukoll identità bħala ħoss. Fil-livell ta' forma, ir-rikorrenza ta' dawn il-ħsejjes aktarx iddoqq sabiħ, u fil-livell ta' kontenut tematiku tirrifletti l-għaqda tal-ħsieb li qed tesprimi l-kelliema u l-għaqda bejn il-bnedmin ta' rieda tajba li jridu jitkellmu fuq is-sitwazzjoni politika mingħajr biża'. F'dak li fit-traskrizzjoni

tiegħi tad-diskors inqisu bħala t-tmiem tal-ewwel paragrafu, Dibben tasal minnufih għall-konklużjoni tagħha: "għalhekk ma nistgħux ma nitkellmux illum." L-ethos u l-pathos jiffunzjonaw flimkien mingħajr skossi.

Ladarba d-diskors jibda bin-narrattiva personali qawwija tagħha, wieħed mill-effetti għalija huwa li jikkonferma li "dak li hu personali jinsab fil-qalba etika u estetika tar-relazzjonijiet soċjali" (Shields x). Ifakkarni wkoll fl-istqarrija radikali ta' Carol Hanisch fil-kitba tagħha tal-1969 magħrufa bħala "The Personal Is Political," għax inħoss li fl-ethos li tibni Dibben matul id-diskors hemm diwi tal-Femminiżmu tagħha: dak li qed jiġri fil-ħajja personali tagħha huwa kkundizzjonat ukoll mill-kuntest politiku, mir-relazzjonijiet ta' poter li titkellem fuqhom Hanisch ("Introduction"), mill-arroganza ta' ideoloġija patrijarkali li tiddomina fil-kultura tal-partiġjaniżmu Malti. Il-politika partiġjana tikkundizzjona l-ħajja personali tagħna u r-relazzjonijiet ta' bejnietna, anki fis-santwarju tal-familja, ngħidu aħna bejn il-bint u l-omm. Għalhekk tħoss li trid tara x'se tagħmel. Il-kumment tagħha dwar il-fatt li hi "prattika" ninterpretah ukoll fid-dawl tal-attiviżmu Femminista tagħha: il-messaġġ li qed tgħaddi huwa li għax hi mara, l-affarijiet mhux biss titkellem fuqhom imma tagħmilhom, għax in-nisa m'għandhomx il-lussu li jistgħu joqogħdu jitkellmu biss: iridu jaġixxu. Dan ukoll huwa parti mill-personalità li tibni matul id-diskors.

Il-metafora kalċistika tal-"home," li tirreferi għal meta tim tal-futbol ikollu l-vantaġġ li jkun qed jilgħab "f'daru," fl-istadium tiegħu u fost il-partitarji tiegħu, kontra tim ieħor, tfakkarni fir-riferiment għad-dar u l-familja tagħha. Magħkom ix-xellugin, tgħid Dibben, inħossni "home." Fi protesti oħrajn ma tħosshiex daqshekk imdawra bin-nies li jaħsbuha bħalha. Għalija dan huwa riferiment pjuttost ċar għall-manifestazzjonijiet kontra l-qtil ta' Daphne Caruana Galizia. Għax waqt li tistqarr li ħasset li kellha tieħu sehem fihom, ma ħassitx li l-manifestanti l-oħrajn kienu parti mill-komunità tagħha. Fit-tieni paragrafu tad-diskors tiddefinixxi min huma dawk li tqishom bħala ħutha x-xellugin billi tistqarr il-prinċipji komuni tagħhom: "Il-ġustizzja soċjali. Il-protezzjoni ta' min hu vulnerabbli. Id-drittijiet umani. L-ugwaljanza soċjali. U ħsibijiet progressivi." Minn banda tagħraf il-ħtieġa li tiddefinixxi l-karatteristiċi tax-xellugin, u mill-banda l-oħra tagħżel, minkejja l-professjoni tagħha bħala akkademika, li ma taqbadx diskors akkademiku u ma tippreżentax dak il-lat tal-personalità tagħha. L-appell tagħha jibqa' jirrifletti, essenzjalment, pożizzjoni "personali" ta' bniedma komuni, u lix-xellugin tqishom, qabelxejn, bħala l-familja (estiża) tagħha.

Mezzi ta' persważjoni

Fix-xogħol klassiku tiegħu fuq ir-retorika, Aristotli jidentifika tliet "mezzi ta' persważjoni" li joffrihomlna d-diskors innifsu, tliet rotot differenti u komplimentari ta' argumentazzjoni fil-proċess tal-invenzjoni, l-ewwel parti tar-retorika (Leith 41): l-ethos, il-logos, u l-pathos. Jien stajt qassamt is-sinteżi suġġettiva tiegħi skont dawn il-mezzi ta' persważjoni: Fl-ewwel parti hemm l-ethos, meta l-kelliema turi kif l-istorja personali tagħha tagħtiha d-dritt u l-awtorità li titkellem fuq is-suġġett tal-politika tax-xellug f'mument ta' kriżi. Imbagħad hemm il-logos, il-parti ċentrali tad-diskors li fiha tagħmel l-argument politiku tagħha dwar ir-relazzjoni intima mhux xierqa bejn il-politiċi u n-negozjanti l-kbar. U fl-aħħar hemm il-pathos, is-sejħa għall-involviment emozzjonali tal-miġemgħa biswit il-monument ta' Manwel Dimech biex jimtlew

bil-kuraġġ għax meta jingħaqad u jiġġieled għas-sewwa, il-poplu għad għandu l-poter li jdawwar id-deċiżjonijiet ħżiena li jieħdu l-politiċi. Jiġifieri ethos, logos u pathos, fl-istess ordni li jitkellem fuqhom Aristotli.

Waqt li dan it-tqassim jirrifletti r-rotta argumentattiva li tfassal Dibben, ma jirriflettix għalkollox il-funzjoni ċentrali u trasformattiva li tagħti lill-ethos matul id-diskors. Dan huwa essenzjalment diskors ta' pathos, ta' tqanqil tal-udjenza biex tirreaġixxi, u anki l-ethos huwa forma moderata ta' pathos. Hi u tistabbilixxi, pass wara l-ieħor, il-karattru u l-kredibilità tagħha f'dan il-kuntest partikolari, Dibben iġġib lill-udjenza magħha, u l-applawsi u l-għajjat ta' "Brava" jikkonfermaw li almenu f'numru ta' nies, jirnexxilha toħloq dan l-effett ta' pathos, ta' involviment emozzjonali.

Fit-tieni kapitlu tal-ewwel ktieb tar-*Retorika*, Aristotli jistabbilixxi li t-*"technê"* jew l-arti tar-retorika hija l-ħila tal-kelliema li jidentifikaw il-potenzjal persważiv li jeżisti f'sitwazzjoni partikolari (Aristotle I, 2). It-tliet mezzi ta' persważjoni tar-retorika jiddependu mill-kelliema nfushom u l-kredibilità tagħhom (ethos); mill-individwi fl-udjenza u l-istat emozzjonali tagħhom (pathos), u mill-argument li jibnu, li juri bil-provi li xi ħaġa hija vera, jew almenu jagħti l-impressjoni li qed juri l-verità permezz tal-provi li jġib (logos) (Rapp), għax il-logos huwa l-kontenut tal-argument, mhux il-forma. Biex l-udjenza xxaqleb lejhom, il-kelliema jinqdew bil-pathos billi jipprovaw iqanqlu l-emozzjonijiet tal-udjenza (Arduini u Damiani 141-42). Aristotli xtaq illi l-komunikazzjoni tistrieħ kollha kemm hi fuq il-logos, fuq argument mibni fuq ir-raġuni, imma minħabba d-dgħufija u l-limiti tal-bnedmin, Aristotli għaraf li l-kelliema jeħtieġ jirrikorru għall-ethos u l-pathos (Arduini u Damiani 111).

Aristotli jibda t-trattat tiegħu bl-ethos. L-ethos huwa kif tippreżenta ruħek, normalment xi ħaġa li tagħmel fil-bidu tad-diskors, fl-"exordium," għax skont Leith huwa l-pedament ta' kollox (48), u l-bqija tad-diskors jinbena fuqu. L-ethos jistabbilixxi l-konnessjoni bejn il-kelliema u l-udjenza, u jinfluwenza l-mod kif l-udjenza tilqa' d-diskors. L-udjenza trid isserraħ rasha li tista' tafda lill-persuna li se tkellimha; trid temmen li tista' tafdaha għax għandha l-kredenzjali biex titkellem fuq is-suġġett, u li l-intenzjoni tagħha hija, ftit jew wisq, retta (48). "The strongest up-front ethos appeal will tend to come here," jgħid Leith, fil-ftuħ, biex il-kelliema tistabbilixxi l-onestà u s-sinċerità tal-intenzjoni tagħha (83). Permezz tal-ethos, il-kelliema tipprova turi l-awtorità tagħha fuq is-suġġett lill-udjenza (287).

Dak kollu li ġej wara, jiġifieri l-qalba tal-argument fuq is-suġġett (il-logos) u t-tentattiv biex titqanqal l-udjenza (il-pathos), se jinbena fuq il-kredibilità li l-persuna jirnexxilha tikseb minn dak li tgħid u l-mod kif tgħidu. Trid turi li tista' titkellem b'awtorità, imma fl-istess ħin li mhix maqtugħa mir-realtà tan-nies li nġabru quddiemha biex jisimgħuha, u li fl-aħħar mill-aħħar hija "waħda minnhom." Il-miġemgħa titqanqal skont kemm tidentifika ruħha mal-emozzjonijiet li twasslilha l-persuna li qed tkellimha (48–49). Għalija, dan id-diskors ta' Andrea Dibben jirnexxi għax il-kelliema tistabbilixxi l-ethos tagħha b'mod intelliġenti, relevanti u ġenwin.

Minkejja li f'kull parti tad-diskors tirrakkonta biċċa minnha nnifisha, id-diskors ma tibdiehx u ma tibniehx bil-ħsieb li titkellem fuqha nnifisha. Imma fil-politika l-kredibilità kollox: kollox

jistrieħ mhux biss fuq x'qed tgħid imma fuq min int u kif qed tippreżenta ruħek lill-udjenza tiegħek. Fil-kuntest tad-diskors fuq ir-retorika, l-etimoloġija stess tal-kelma qadima "ethos" fil-Grieg u mbagħad fil-Latin klassiku hija marbuta mal-preżentazzjoni tal-profil tal-karattru. Naturalment ħadd ma jista' jiċħad li dak li l-udjenza diġà taf dwar il-persuna li qed titkellem se jaffettwa kif tinterpreta dak li tgħid. Għax minbarra l-aspetti tekniċi li nistgħu nqisuhom bħala "interni" f'diskors, Barilli jitkellem fuq id-dimensjoni morali tal-kelliema, jiġifieri l-fatt li oraturi tajbin iridu jieħdu ħsieb "ir-reputazzjoni" u "l-prestiġju" tagħhom f'għajnejn iċ-ċittadini (19). Fl-istess ħin, huwa minnu wkoll li tista' ma taqbilx ma' xi ħaġa li tkun għamlet jew qalet persuna fl-imgħoddi, imma taqbel ma' dak li qed tgħid u l-mod kif qed tgħidu f'kuntest partikolari.

Fil-bidu tat-trattat tiegħu fuq ir-retorika, Aristotli jistabbilixxi li t-tqanqil tal-preġudizzju, tal-ħasra, tar-rabja, u emozzjonijiet u sentimenti simili mhuwiex marbut mal-fatti essenzjali, imma huwa sempliċement sejħa lill-persuni fl-udjenza li qegħdin jisimgħu u jridu jiġġudikaw dak li qed jgħidu l-kelliema (I, 1). Minn dak li jgħid fil-bqija tal-ktieb nafu li dan il-kliem ta' Aristotli m'għandniex ninterpretawh sempliċement bħala stqarrija li r-retorika hija l-arti tal-manipulazzjoni tal-verità permezz tat-tqanqil tal-emozzjonijiet. Il-punt huwa li l-kelliema jridu jkunu kapaċi jolqtu lill-persuni fl-udjenza fil-laħam il-ħaj. Fil-każ ta' din il-protesta li sejjaħ il-Moviment Graffitti, minbarra li l-kelliema riedu janalizzaw is-sitwazzjoni politika minn perspettiva xellugija, riedu jqanqlu fil-miġemgħa emozzjonijiet ta' disprezz u rabja lejn politiċi li ttradew il-kredenzjali xellugin tagħhom, u fl-istess ħin iħeġġuha biex timpenja ruħha favur tmexxija iktar nadifa u ġusta.

Fit-traduzzjoni tiegħu għall-Ingliż tar-*Retorika* ta' Aristotli, William Rhys Roberts (1858-1929) jinqeda bil-kelma "karattru" ("character") minflok "ethos." Aħna iktar hemm ċans li nemmnu lil nies li nqisuhom bħala "tajbin," jiġifieri b'karattru tajjeb, speċjalment meta jkunu qed jitkellmu fuq suġġett li fih impossibbli tistabbilixxi ċertezza u jkun hemm opinjonijiet differenti (I, 2). F'sitwazzjoni bħal din, il-kelliema jirnexxilhom jipperswadu lill-udjenza tagħhom minħabba dak li jgħidu, mhux minħabba dak li jaħsbu n-nies dwar il-karattru tagħhom qabel ma jibdew jitkellmu. Skont Aristotli, mhuwiex minnu dak li jgħidu ċerti awturi fit-trattati tagħhom fuq ir-retorika li t-tjubija personali li jikxfu l-kelliema matul id-diskors ma tgħin xejn biex jipperswadu lill-udjenza; għall-kuntrarju, il-karattru tal-kelliema huwa "l-aktar mezz effettiv ta' persważjoni" li għandhom (I, 2).

Aristotli jsostni li l-oraturi jridu jqiegħdu lill-udjenza fil-burdata t-tajba, mentalment u emozzjonalment (II, 1). Speċjalment fl-oratorja politika, il-kelliema jridu juru li għandhom karattru tajjeb u li għandhom sentimenti pożittivi lejn dawk li qed jisimgħuhom (I, 2). Meta n-nies ikunu dħulin u qalbhom miftuħa jaħsbu mod; meta jkunu rrabjati jew aggressivi, jew ikunu qed jaħsbu b'mod għalkollox differenti jew ikunu qed iħossu l-istess ħaġa imma b'intensità differenti: meta jkunu f'burdata dħulija u titfaċċa quddiemhom persuna li jridu jiġġudikawha, jilqgħuha bħala xi ħadd li m'għamel xejn ħażin, jew ftit li xejn; meta jkunu ostili, iġibu ruħhom bil-maqlub (II, 1).

Skont Aristotli hemm tliet affarijiet li jqanqlu l-fiduċja tal-udjenza fil-karattru tal-kelliema: is-sens komun u l-ħila li jagħmlu ġudizzju tajjeb ("phronêsis"); karattru moralment tajjeb;

u rieda tajba (Aristotli II, 1). Persuna tgħid affarijiet foloz jew tagħti pariri ħżiena għax tkun nieqsa minn waħda minn dawn it-tliet karatteristiċi. Persuna li jkollha dawn it-tliet kwalitajiet għandha l-ħila ġġiegħel lill-udjenza temmen fiha; trid tkun kapaċi turi lil dawk li qed jisimgħuha li taf tirraġuna u hija moralment tajba. U t-tjubija tagħha, ir-rieda tajba, l-impressjoni li hi bniedma minn tagħna, jidhru permezz tal-emozzjonijiet li tittrażmetti. Għax l-emozzjonijiet, jgħid Aristotli, jikkundizzjonaw il-ġudizzju li jagħmlu l-bnedmin (II, 1). Fid-diskors tagħha tippreżenta ruħha bħala moralment nadifa u fl-istess ħin tkompli tqanqal ir-rabja tal-manifestanti lejn in-negozjant arroganti li jġib ruħu bħallikieku ebda liġi morali u ebda liġi tal-bnedmin ma tista' għalih. Imbagħad, permezz ta' analiżi inċiżiva, din ir-rabja ddawwarha fuq is-sistema immorali ta' tmexxija li qed tikkorrompi l-pajjiż.

Jekk inħarsu lejn l-ethos bħala l-effett emozzjonali moderat li jipprovaw iħallu l-oraturi favur il-pożizzjoni tagħhom (Arduini u Damiani 74), inkunu qed nagħtu dimensjoni ġdida lil dan l-element li jitħaddem sew fid-diskors ta' Dibben, għax permezz tal-istorja personali tagħha, tqanqal is-simpatija, l-approvazzjoni u mbagħad ir-rabja tagħna. Din l-emozzjoni moderata, kif rajna fl-ewwel stqarrijiet tagħha, toqgħod tajjeb ħafna fil-ftuħ tad-diskors. Lausberg iqis l-ethos bħala element ta' emozzjoni u jiddistingwi bejn żewġ gradi: l-ethos bħala l-iktar grad moderat ta' emozzjoni, u l-pathos bħala l-iktar grad "vjolenti" (Arduini & Damiani 5, 66). Dibben tqanqal is-simpatija ta' "ħutha" x-xellugin bħala membri ta' familja li l-Partit Laburista ttradixxa l-valuri tagħha: id-diskors huwa wkoll stqarrija mill-ġdid ta' dawk il-valuri komuni li l-kelliema tintroduċihom bl-istorja tagħha u tal-familja tagħha u li magħha żżid il-kuraġġ, kwalità importanti li tirrifletti l-karattru tagħha u li trid tittrażmetti lil sħabha. "An orator's most powerful appeal," jgħid Leith, "remains ethos" (83). Wara kollox, meta persuna tidher quddiem udjenza, l-ewwel u l-aqwa xhieda tal-argument tagħha li tista' toffri hija lilha nnifisha. U Dibben hekk tagħmel.

Id-diskors ta' Andrea Dibben sar f'kuntest li fih l-udjenza kienet taf eżatt għalfejn qed tinġabar taħt il-monument ta' Manwel Dimech u x'kienet il-pożizzjoni tagħha fuq il-ġrajjiet politiċi drammatiċi li ħakmu l-pajjiż. Għaldaqstant, il-missjoni tagħha ma kinitx li ddawwar lin-nies favur il-pożizzjoni tagħha, li tikkonvinċihom li kellha raġun, li ġġegħelhom jaraw affarijiet li ma kellhomx l-opportunità jew il-ħila li jaraw. L-iskop tal-intervent kien, qabelxejn, li tiddikjara l-preżenza tagħha hemmhekk, fost ix-xellugin, fil-pjazza tal-poter, kif sejħilha Immanuel Mifsud, fejn figuri ewlenin fit-tmexxija tal-pajjiż għamlu ħilithom biex iħarsu l-interessi personali tagħhom kontra l-interessi tal-pajjiż. Il-preżenza ta' Dibben hemmhekk kienet, fiha nnifisha, l-argument kollu. Għalhekk, l-element retoriku tal-logos, il-preżentazzjoni tal-fatti, ma kienx daqshekk importanti, għax fuq hekk diġà kien hemm qbil. Il-missjoni tagħha kienet li tagħti xhieda ta' din il-pożizzjoni politika, toffri testimonjanza, u fl-istess ħin tqanqal l-emozzjonijiet ta' dawk preżenti.

Biblijografija

Aristotle. *Rhetoric*. Tradott minn W. Rhys Roberts, Ktieb elettroniku, Digireads.com, 2020.

Arduini, Stefano u Matteo Damiani. *Dizionario di retorica*. LabCom Books, 2010. www.labcom.ubi.pt/ficheiros/20101029-arduini_dicionario_retorica_2010.pdf

Barilli, Renato. *La retorica. Storia e teoria. L'arte della persuasione da Aristotele ai giorni nostri*. Fausto Lupetti, 2014.

Boissevain, Jeremy. *Factions, Friends and Feasts: Anthropological Perspectives on the Mediterranean*. Berghahn, 2013. *ProQuest*.
Boissevain, Jeremy u Caroline Gatt. "Environmentalists in Malta: The Growing Voice of Civil Society," *Contested Mediterranean Spaces: Ethnographic Essays in Honour of Charles Tilly*, editjat minn Maria Kousis, Tom Selwyn, u David Clark. Berghahn, 2011, p. 92–121. *ProQuest*.
Dibben, Andrea. "Politika Nadifa, Soċjetà Ġusta," *Facebook*, filmati mtellgħin mill-Moviment Graffitti, 30 ta' Novembru 2019, l-ewwel parti: www.facebook.com/movimentgraffitti/videos/779279155922314/, it-tieni parti: www.facebook.com/movimentgraffitti/videos/2720022821374966/.
Ehrenberg, John R. *Civil Society: The Critical History of an Idea*. It-tieni ed., New York UP, 2017.
Friggieri, Oliver. *Fjuri Li Ma Jinxfux. Tifkiriet 1955–1990*. Klabb Kotba Maltin, 2008.
—. *Mal-Fanal Hemm Ħarstek Tixgħel*. Merlin Library, 1988.
Galea, Owen. "Il-proposti fil-manifest elettorali huma superjuri għal dawk li kellna fl-2013 – il-PM." *TVM News*, 8 ta' Mejju 2017, www.tvmnews.mt/news/il-proposti-fil-manifest-elettorali-huma-superjuri-ghal-dawk-li-kellna-fl-2013-il-pm/.
Hanisch, Carole. "The Personal is Political." *Writings by Carol Hanisch*. January, 2006. www.carolhanisch.org/CHwritings/PIP.html
Lammy, David. *Tribes*. Ktieb elettroniku, Constable. 2020.
Leith, Sam. *Words Like Loaded Pistols: Rhetoric from Aristotle to Obama*. Basic Books, 2012.
Mifsud, Immanuel. "Politika Nadifa, Soċjetà Ġusta. Diskors fuq Kastilja waqt Attività Pubblika tal-Graffitti." Immanuel Mifsud, 30 ta' Novembru 2019, www.immanuelmifsud.wordpress.com/2019/11/30/politika-nadifa-socjeta-gusta/.
Montebello, Mark. *Dimech. It-tieni volum: 1902–1921*. Miller, 2018.
Moviment Graffitti, "Politika Nadifa, Soċjetà Ġusta." *Facebook*, 28 ta' Novembru 2019, www.facebook.com/movimentgraffitti/posts/pfbid0hwoeYYrgRDgd3oju42SPoNvA7cWf2d6UTbyPj1JSPqW1nZFAP1uAHYWv1nomH8tcl.
—. "Happening now at Castille!" Facebook. 30 ta' Novembru 2019, www.facebook.com/movimentgraffitti/videos/779279155922314.
Open Letter: Clean Politics, Just Society / Ittra Miftuħa: Politika Nadifa, Soċjetà Ġusta. "Lill-Kabinett tal-Gvern tar-Repubblika ta' Malta." Isles of the Left, November 30, 2019, www.islesoftheleft.org/open-letter-clean-politics-just-society-ittra-miftuha-politika-nadifa-socjeta-gusta/
Rapp, Christof. "Aristotle's Rhetoric." *Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive*, Stanford University 2022, plato.stanford.edu/archives/spr2022/entries/aristotle-rhetoric.
Sansone, Kurt. "'My time is up'... but Joseph Muscat defies call to resign and will leave in January." *Malta Today*, 1 December 2019. www.maltatoday.com.mt/news/national/98980/joseph_muscat_televised_address_at_745_pm_#.ZC9ccezP3-h.
Schembri Orland, Kevin. "Daphne Caruana Galizia murder investigation: a timeline of political turmoil." *The Malta Independent*, 1 December 2019. www.independent.com.mt/articles/2019–11–30/local-news/Daphne-Caruana-Galizia-murder-investigation-a-timeline-of-political-turmoil-6736216887
Shields, Rob. "Foreword: Masses or Tribes?" *The Time of the Tribes: The Decline of Individualism in Mass Society*, ta' Michel Maffesoli, SAGE, 1996. p. ix-xii. ProQuest. www.ebookcentral-proquest-com.ejournals.um.edu.mt/lib/ummt/detail.action?docID=1023914.
Toye, Richard. *Rhetoric: A Very Short Introduction.* Oxford UP, 2013.

Traskrizzjoni tad-Diskors ta' Andrea Dibben

"Jiena wara li smajt lil Manuel u 'l Matthew qed inħossni vera m'iniex ippreparata għal din l-ispeech. Infatti għaliex? Għaliex sal-bieraħ filgħaxija kont qed intella' u nniżżel jekk nitkellimx dalgħodu. Min jafni jaf li jien nitkellem fuq ħafna issues kontroversjali. Qatt ma ddejjaqt. Qatt ma bżajt. Anki meta naf li kien hemm ħafna nies li naf li kienu kontra dak li qed ngħid, u ttretinjawni, eċċ. U l-familja tiegħi dejjem appoġġjatni u ssapportjatni. Imma fejn tidħol pulitka, hemm dik il-biża'. U sal-bieraħ għadni qed nirċievi l-messaġġi mingħand ommi: Tidħolx fiha di'. Tidħolx fiha. Oqgħod lura. U għalhekk l-iktar li ddeċidejt proprju, ma nistax, ma nistax noqgħod lura. Illum għandna bżonn il-kuraġġ li nkunu hawn u nitkellmu. Għax niftakar, meta kont żgħira, u dejjem daħlitilna f'moħħna u mhux jien biss, li jekk xi ħadd isaqsik intix Laburista jew Nazzjonalista, ara ma titkellimx, għax jagħmlu xi ħaġa lil missierek. U, eħe, dik il-verità, li min jitkellem, illum il-ġurnata, kellna ġurnalista li spiċċat sploduta. U għalhekk ma nistgħux ma nitkellmux illum. Speċjalment fi protesta bħal din.

Hawnhekk, magħkom, ix-xellugin, inħossni home. Jiġifieri, ma nemminx fit-tribujiet, speċjalment dawk politiċi, imma jibqa' l-fatt li l-għeruq huma b'saħħithom. U l-klassijiet soċjali għadhom jeżistu. U għalhekk ma nħossnix komda postijiet oħrajn daqskemm inħossni komda hawn, għalkemm kull protesta hija neċessarja u nissapportjaha. Però ma' ħuti x-xellugin inħossni komda ħafna. Forsi għax għandna valuri komuni. Forsi għax għandna prinċipji komuni. Il-ġustizzja soċjali. Il-protezzjoni ta' min hu vulnerabbli. Id-drittijiet umani. L-ugwaljanza soċjali. U ħsibijiet progressivi.

Jiena bħal ħafna hawnhekk, ġejja minn familja Laburista. Jien trabbejt ġo housing estate, ġo Bormla, fejn kulħadd kważi kellu l-inkwatru ta' Mintoff fis-salott. Jiġifieri trabbejt nisma' li l-Partit Laburista hu l-partit tal-ħaddiem, u għalkemm meta kbirt tgħallimt inħares 'il bogħod mit-tribujiet u llum il-ġurnata ma nassoċja ruħi mal-ebda partit politiku, dawk il-prinċipji xorta ngħożżhom. Il-prinċipji tal-Partit tal-Ħaddiem.

U ħsibt ftit fuq x'inhu jiġri. U forsi l-mod kif ħa nitkellem l-iktar illum huwa li, jiena persuna naqra prattika iktar, u nħares lejn x'għandu bżonn isir. X'għandu bżonn isir biex jinbidel, apparti li dak kollu li qed nisimgħu f'din is-sitwazzjoni li qegħdin fiha issa, irridu nħarsu fit-tul u 'l quddiem. U naħseb l-ikbar problema bla dubju hi l-iffinanzjar tal-partiti politiċi u d-dipendenza li għandhom fuq il-big business. *(Brava!)*

Anki jekk dawk preżenti llum jitilqu, li huma korrotti. Illum jew għada ħa jiġu sostitwiti minn oħrajn. Għax il-problema fundamentali hija dan iż-żwieġ bejn il-businessman u l-politikant. U s-sistema li pperpetwajna. Xbajna proprju nisimgħu fuqha di'. Il-Moviment Graffitti u għaqdiet xellugin oħra xebgħu jħambqu fuqha, però jiena lbieraħ, bħalkom, rajt il-filmati ta' Yorgen Fenech għaddej minn Strada Rjali, bis-suit li probabbli tiswa aktar minn paga ta' xahrejn ta' ħaddiem medju, u bħal ħafna nies għedt: "Da' bniedem li qed jiġi investigat għal wieħed mill-akbar assassinju li rat Malta? Da' l-bniedem li nafu li huwa korrott u ħalliel? Dan bniedem

li tant ingħata poter, li tant għandu arroganza, u jemmen li ħadd ma jista' għalih, li anki meta suppost għandu jistħi jerfa' wiċċu mill-art, u jkollu demmu taħt il-blat, jibqa' miexi, frisk bħal ħassa, b'dik l-arja u l-arroganza.

U hawnhekk indunajt kemm daħlet fil-fond din is-sistema li lill-businessmen u lis-sinjuri għamilniehom allat u gglorifikajniehom, anki jekk nafu li mċappsin mill-kriminalità. U lill-fqir u lill-batut, lil dik is-single mother li trid tgħaddi b'ċekk ta' sitt mija b'kirja m'ogħla s-sema, lil dawk ir-refuġjati li ttrattati agħar minn annimali, nivvilifikawhom u nistmerruhom. U anki noqtluhom.

Ħafna tkellmu fuq bżonn ta' riforma kostituzzjonali. Però tajjeb li nirrealizzaw li l-ebda liġi u l-ebda sistema mhi perfetta. U tiddependi ħafna mir-rieda tajba ta' dawk li jattwawha. Għalhekk irridu ntejbu s-sistemi, irridu nirriformawhom, iva, però li hu importanti wkoll li l-politika tattira persuni li jidħlu għaliha b'rieda soda li jagħtu servizz lill-poplu. Jiena l-ewwel waħda kemm-il darba jgħiduli: "Ma titħajjarx tidħol għall-politka?" U ngħidilhom laqqas jekk ittuni miljun elf ewro. Żgur, żgur, żgur. Però hemm bżonn li jkollna politiċi li huma tajbin. U biex dan iseħħ għandna bżonn li dawn il-persuni li jidħlu għal dan ix-xogħol tant denju, li fl-aħħar ġranet rajna kemm hu importanti, jiġu kkumpensati sew, li l-kundizzjonijiet ta' xogħol ta' membri parlamentari [jkunu realistiċi u li jkun hemm strutturi fil-parlament li jagħmlu dan ix-xogħol family friendly u worth it li tidħol għalih. Jekk inħarsu lejn il-kundizzjonijiet ta' membri tal-Parlament Ewropew nistgħu naraw id-differenza.][1]

Kollega ħabiba tiegħi, li qed tgħajjat bħalissa, l-ekonomista Marie Briguglio, sentejn ilu qaltilna li għandna ekonomija fuq l-isteroids. L-ekonomija tagħna qed tiffjorixxi proprju għax qed inbigħu l-assi soċjali u naturali tagħna. U l-kampanja, u l-qalba tal-irħula, l-istituzzjonijiet, ir-reputazzjoni ta' pajjiżna. U dan il-mudell ekonomiku jaġevola lill-ftit għax s'issa dawk li huma vulnerabbli mhux trickle down effect tal-ekonomija rajna, imma trickle down tal-ħmieġ u ta' inġustizzji fil-konfronti tagħhom. *(Brava! Brava!)*

Jiena dal-aħħar xahrejn, nispiċċa biha, dan l-aħħar ftit xhur, kont involuta flimkien mal-komunità tal-Kottonera, kontra l-bini tal-AUM. Grazzi lill-NGOs talli għenuna wkoll. Hawn nies li kienu attivisti magħna qegħdin hawn. U hemmhekk iġġilidna għall-ispazji miftuħa. Iġġilidna għall-patrimonju storiku u l-wirt kulturali tagħna. Imma l-iktar ħaġa li ħassejtha tatni ġewwa hija kif din il-komunità, din il-komunità tal-Kottonera li magħrufa li hija fortizza Laburista, ġiet, ħassitha ttraduta u ħassitha li kellha tqum fuq saqajha u tiġġieled għal xi ħaġa li ma kellhiex għalfej' tiġġieled għaliha. Ma kellhiex għalfej'. Però mlietni b'kuraġġ, is-suċċess li kellna, proprju meta faqqgħet din il-bomba kienet, . . . l-għada konna l-Planning Authority u rbaħna s'issa, ejja ngħidu hekk. Però hemmhekk indunajt, eħe, li meta l-poplu jqum, u meta l-poplu jiġġieled, għad għandna l-poter li nbiddlu din is-sistema moqżieża. *(Brava!)*

Grazzi.